

5.1.2e

(met m.m.v.

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

foto's:

5.1.2e

Betrokken overheden en organisaties

- **Ministerie Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN):** systeemverantwoordelijk (o.a. wetgeving, internationaal), Landelijke Aanpak Wolven (LAW)
- **Provincies:** beleid, subsidies, preventie en derogaties (onthefingen)
- **BIJ12:** uitvoeringsorganisatie, werkt in opdracht van de 12 provincies
- **LOW:** Landelijk Overleg Wolf (maatschappelijke organisaties)

In opdracht van BIJ12 werken:

- Taxatie bureau: uitvoering veetaxaties (v.a. 1/11/25 FinQA)
- Wageningen Environmental Research (WENR): uitvoering DNA-analyse/secties
- Zoogdiervereniging: uitvoering Wolvenmeldpunt en wolvenmonitoring

A photograph of a wolf standing in a field of purple heather. The wolf is looking directly at the camera with a serious expression. Its fur is a mix of grey, brown, and white. The background is a dense field of purple heather.

Taken van IPO-BIJ12 op het thema wolven

Taken wolf BIJ12

- **Afhandeling schade**
taxatie schade > betalen tegemoetkoming
- **Coördinatie monitoring wolf**
Wolvenmeldpunt > waarnemingen bij12.nl/wolvenmeldpunt
- **Voorlichting en advisering preventieve maatregelen**
Faunaschade PreventieKit, zie bij12.nl/fpk
- **Landelijk Informatiepunt Wolf, woordvoering media**
Pers- en publieksvragen, voortgangsrapportages, communicatie
- **Coördinatie uitvoering en ondersteuning in beleidsontwikkeling**
Onderzoek en advies, werkgroep Landelijke Aanpak Wolven, Landelijk Overleg Wolf

Provincies verantwoordelijk voor wolvenbeleid

-> Wolvenplan en interventierichtlijnen, LAW

- Verlenen tegemoetkomingen faunaschade
- Verantwoordelijk voor de monitoring
- Instellen provinciale wolvencommissie
- Subsidiëring preventieve maatregelen (begrenzing gebieden)
- Aanstellen wolvenconsulent, et cetera
- Derogaties (vergunningen voor interventies)

Overleg

- Provinciale wolvencommissies (gebiedsgericht/preventie)
- Bestuurlijke Advies Commissie Landelijk Gebied (GS) – IPO bestuur
- Landelijk Overleg Wolf (LOW) en (wolven-)werkgroep LAW

BIJ12 is de uitvoeringsorganisatie van de provincies

- [Interprovinciaal Wolvenplan](#)
- [Monitoringplan wolf](#)
- [Interventierichtlijnen en protocollen](#)
- [Richtlijn taxatie wolvenschade aan landbouwhuisdieren](#)
- [Landelijke Aanpak Wolven](#)

Alle info is ook te vinden via: bij12.nl/wolf

Hoofdstuk	Thema	In het kort
1 Ontwikkelingen en toekomstperspectieven	Proces: wat is er veranderd?	Advies Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA), Landelijke Aanpak Wolven, ervaringen met preventieve maatregelen
2 Over de wolf	Beschrijvend: situatie NL	Ecologie, activiteit in NL, voorspelling habitatgeschiktheid en populatie
3 Juridische aspecten		Internationale, Europese, Nederlandse juridische kaders, soorten- en gebiedsbescherming, verlaging beschermingsstatus
4 Samenleven met wolven		Mensen en wolven, conflictarm samenleven, landbouwschade
5 Monitoring	Proces: verantwoordelijkheden	Monitoringsplan Wolf
6 Samenwerkende organisaties		Partijen op provinciaal niveau, Rijksniveau en Landelijk Overleg Wolf
7 Communicatie		Uitgangspunten en verantwoordelijkheden communicatie over wolven
Interventierichtlijnen	Praktische handvatten	Duiding probleemsituaties en probleemwolven bij: wolf-mens, wolf-hond, wolf-vee en gevonden/aangereden wolf

- Actualisatie en vervanging van Interprovinciaal Wolvenplan 2019, Addendum en Interventierichtlijnen van april 2023
- Uitgangspunten voor beleid dat provincies zelfstandig vorm kunnen geven via provinciale verordeningen of beleidsregels
- Enkele provincies hebben provinciaal wolvenbeleid opgesteld: Gelderland, Drenthe en Fryslân
- Wolvenplan bevat Interventierichtlijnen met escalatieladders voor mogelijke probleemszenario's, bedoeld als hulpmiddel tav juridische en beleidsmatige kaders in concrete situaties.
  - wolf-mens
  - wolf-hond
  - wolf-vee
  - dode of gewonde wolf
- Samenwerking provincies en rijk (LVVN) via LAW (sinds 2024)

- Actualisatie data, kennis, et cetera > aanpassing aan huidige situatie
- Samenleven met wolven: conflictarm;
biedt handelingsperspectief > interventierichtlijnen
- Preventie uitgangspunt: landelijk initiatief veebescherming (LAW), Adviesnorm faunapreventiekit wolf (FPK), subsidieregelingen, consultants, provinciale wolvencommissies et cetera
- Tegemoetkoming voor gehouden landbouwhuisdieren, hobbymatig gehouden hoefdieren en kuddebewakingshonden/hoedhonden
- Nu: bevestigd wolf = schade > tegemoetkoming
- Over 2 jaar voorwaarden voor tegemoetkoming (preventie in bepaalde gebieden)
- Publiekscommunicatie: Landelijk Informatiepunt Wolf (LIW)
- Juridisch kader: volgen de wijzigingen (EU, AmvB, definitie probleemwolf)

Wolvenplan 2025: Juridische kaders

- Beschermd status wolven > van 'strikt beschermd' naar 'beschermd' Bijlage II Bern > EU bijlage IV Habitatrichtlijn (en gebiedsbescherming bijlage II HR)
- Omgevingswet > vergunningen bij ingrijpen > provincies
Gemeentewet > in kader openbare orde en veiligheid (noodbevoegdheden)
Politiewet > acute situaties
- Uitzondering op basis van wettelijke bepaalde belangen:
  - Volksgezondheid of openbare veiligheid
  - Voorkomen belangrijke schade aan vee (structureel)
  - Bescherming flora en fauna
  - Onderzoek of onderwijs(afwijking: bijvoorbeeld nooddoding bij ernstig lijden van gewonde wolf)
- Voorwaarde: geen afbreuk aan het streven naar een gunstige staat van instandhouding én geen bevredigende alternatieve oplossing voorhanden

Viertal situaties

- wolf-mens
- wolf-hond
- wolf-vee
- aangereden en/of dood gevonden wolf

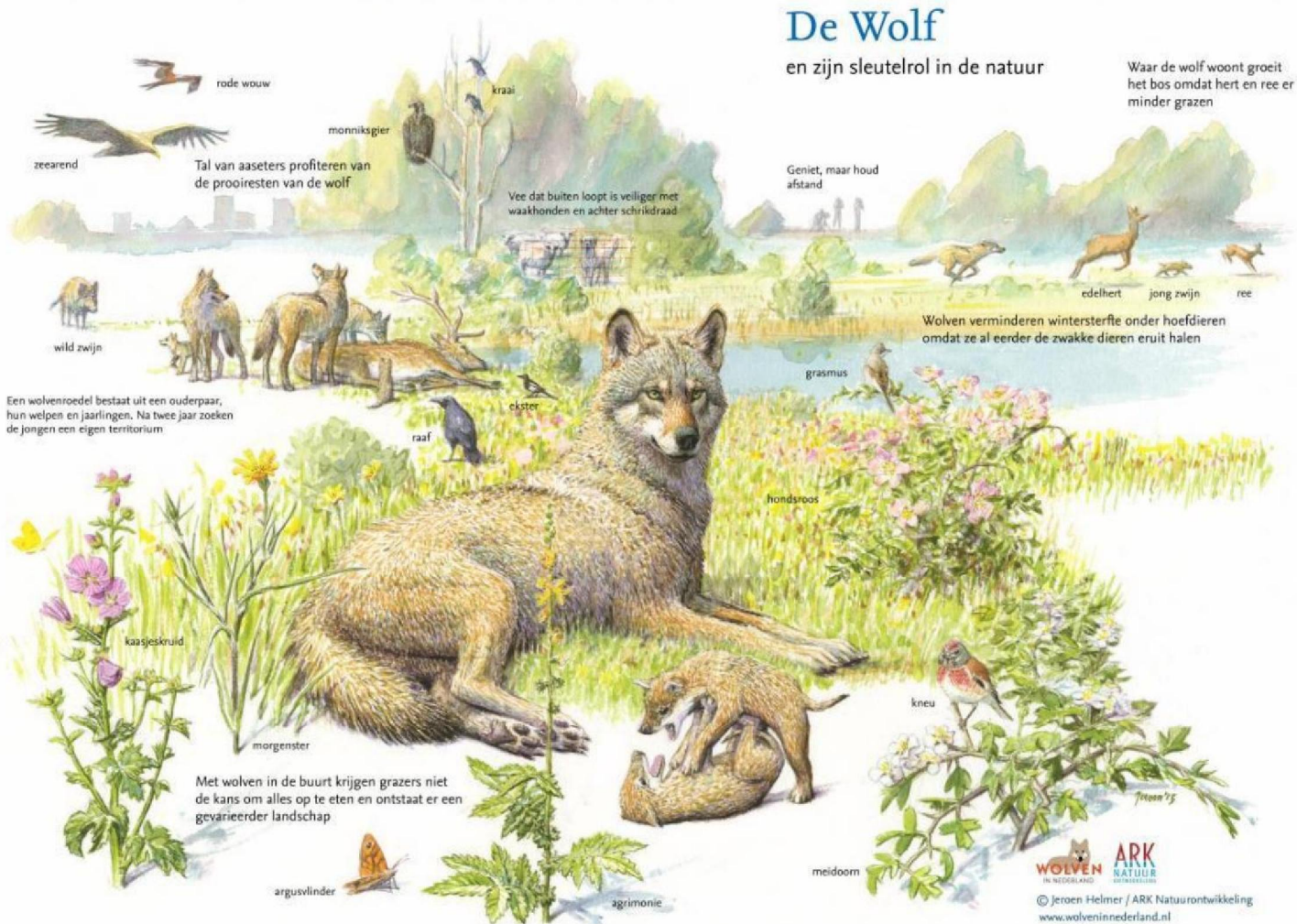
Escalatieladder

- Geen probleem situatie
- Probleemsituatie
- Probleemwolf

Richtlijnen

- Handvatten en uitgangspunten
- Indicatief: wanneer wel/niet inbreuk op wettelijke bescherming wolven
- Casusspecifiek te motiveren

De wolf: ecologische betekenis

Cijfers en feiten wolvenmonitoring

Verspreiding wolf in Europa

Gebieden waar wolf is waargenomen in en bij Nederland sinds 2020

Zwervende wolven
Roedels 23 sep 2024

1. Midden-Drenthe
2. Drents-Friese Regio
3. NO-Veluwe
4. N-Veluwe
5. NW-Veluwe
6. Midden-Veluwe
7. Gelderse Vallei
8. Utrechtse heuvelrug
9. Hoge Veluwe
10. ZW-Veluwe
11. ZO-Veluwe

In Vlaanderen
gevestigde wolf

Er leven nu
naar schatting
tussen de 104
en 124
wolven in
Nederland

Een uit België
afkomstige wolf
liep in 2024 via
Nederland naar
het Duitse
Waddeneiland
Norderney

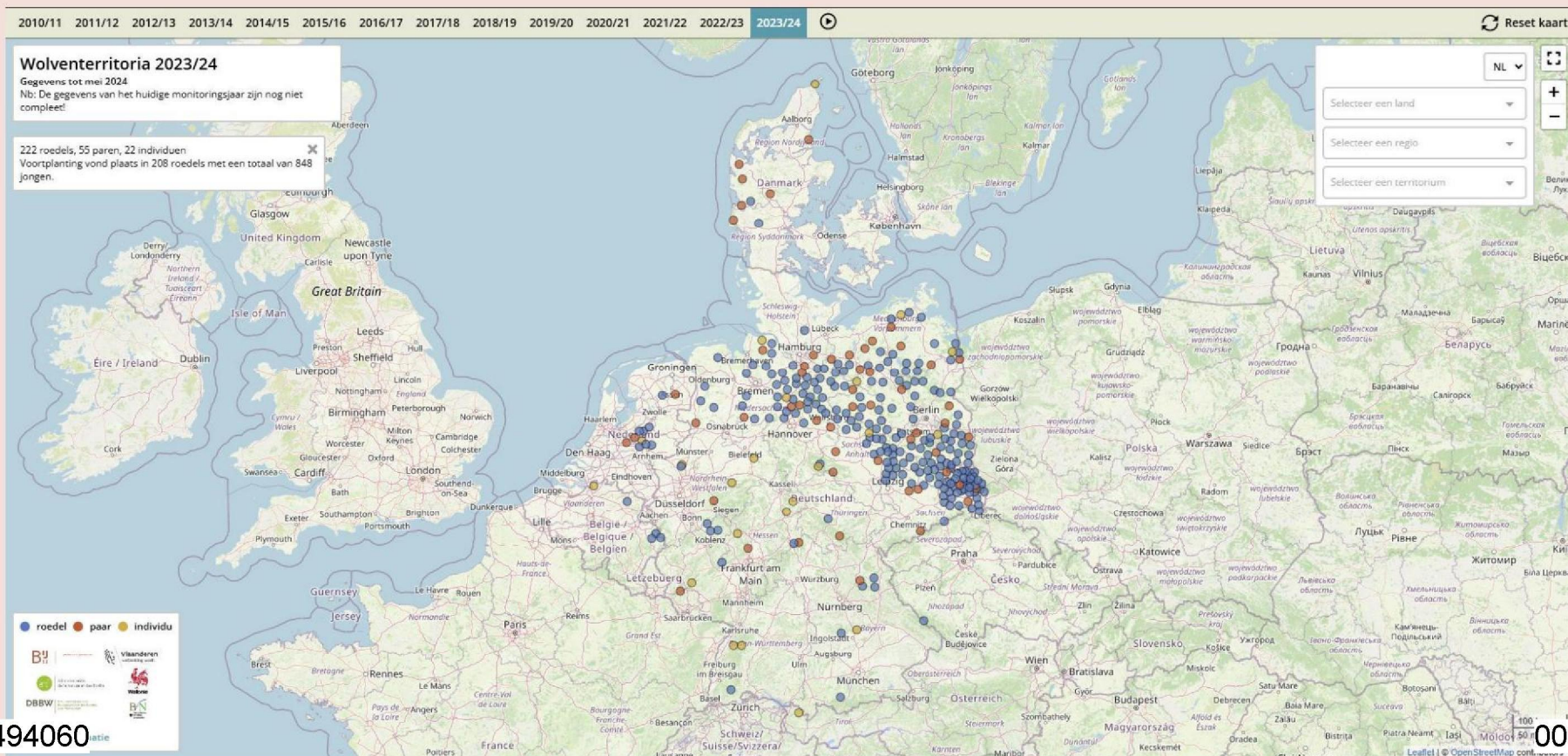
Aanwezigheid
wolf

- Permanent
- Sporadisch
- Aanwezig,
status niet
duidelijk

Cijfers en feiten wolvenmonitoring

- BIJ12 Wolvenmeldpunt
- Wolvenwaarnemingen Benelux en Duitsland

<https://wolvesmap.zoogdiervereniging.nl>

Monitoring van de wolvenpopulatie

- Website, voortgangsrapportages, jaarverslagen
- 2018: eerste gevestigde wolf
- 2025:
  - 2 nieuwe leefgebieden, minimaal 45 welpen
  - 15-16 leefgebieden: 13-14 roedels, 2 solitaire wolven, zwervende wolven

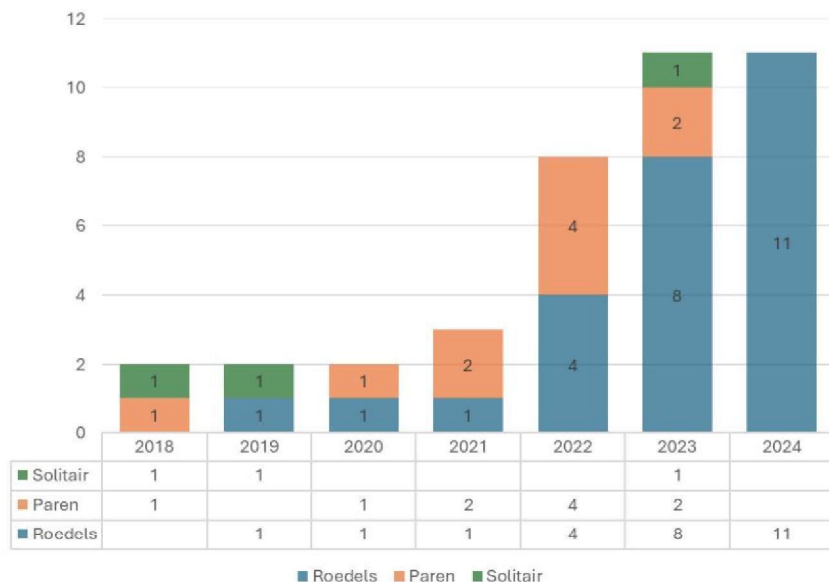
Monitoring van de wolvenpopulatie

- Wolvenpopulatie in kaart
- Wettelijke verplichting
- Actieve en passieve monitoring
- Landelijk Wolvenmeldpunt
- Samenwerking op validaties en DNA-analyse
- Soort en individu

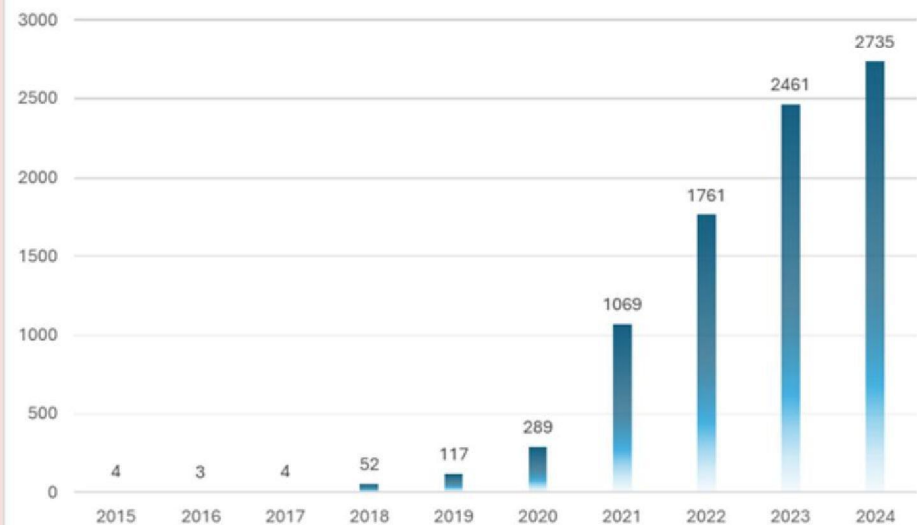

Aantal territoria en waarnemingen

TYPE TERRITORIA IN NL
2018 - 2024

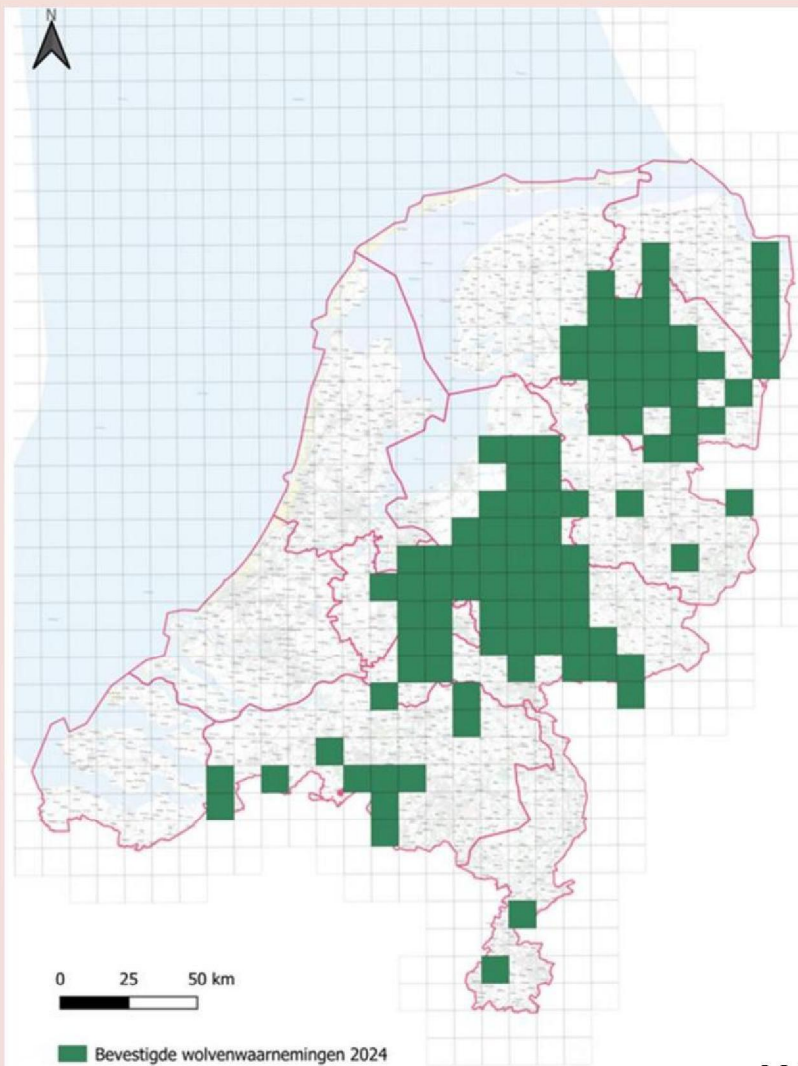
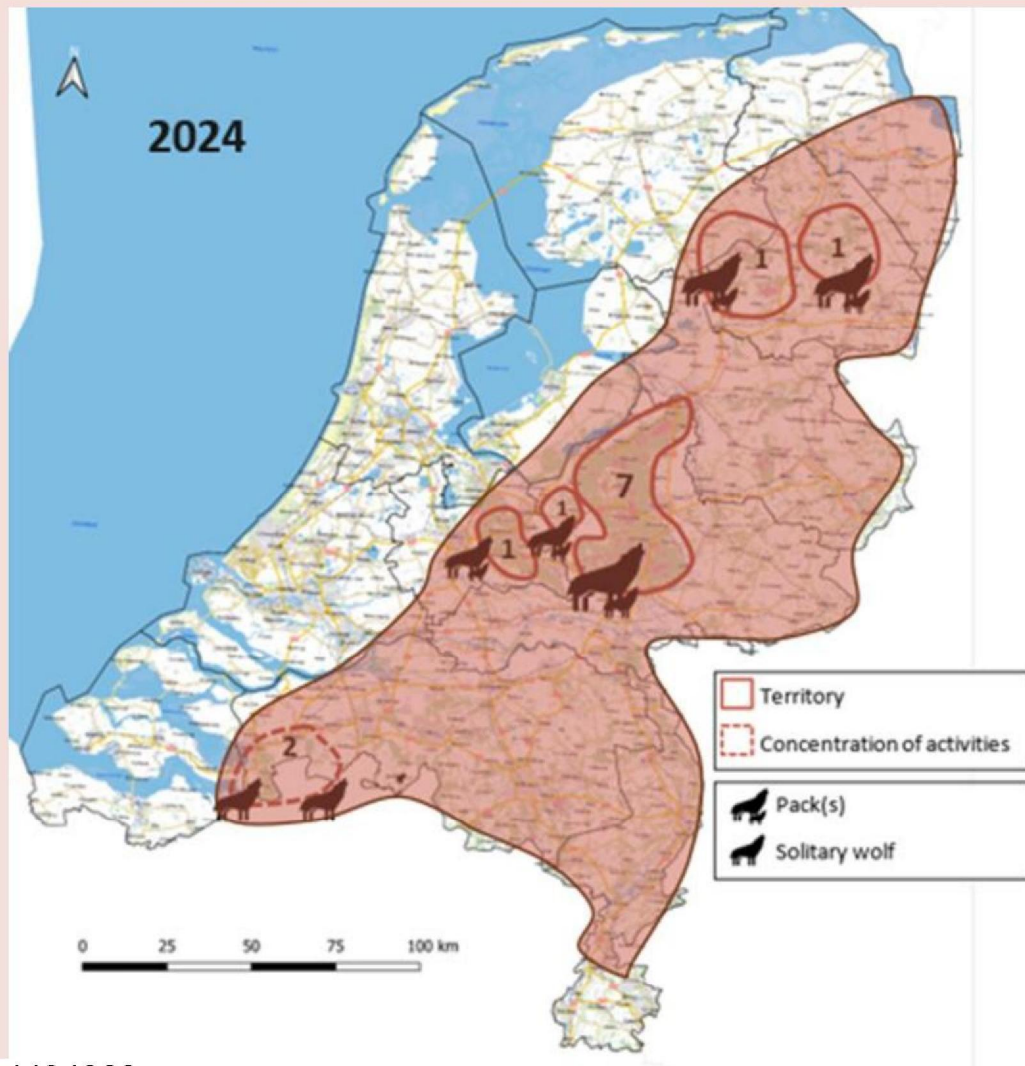

AANTAL ZEKERE WOLVENWAARNEMINGEN
2015-2024

Voorkomen wolven in Nederland

(d.d. 15 mei 2025)

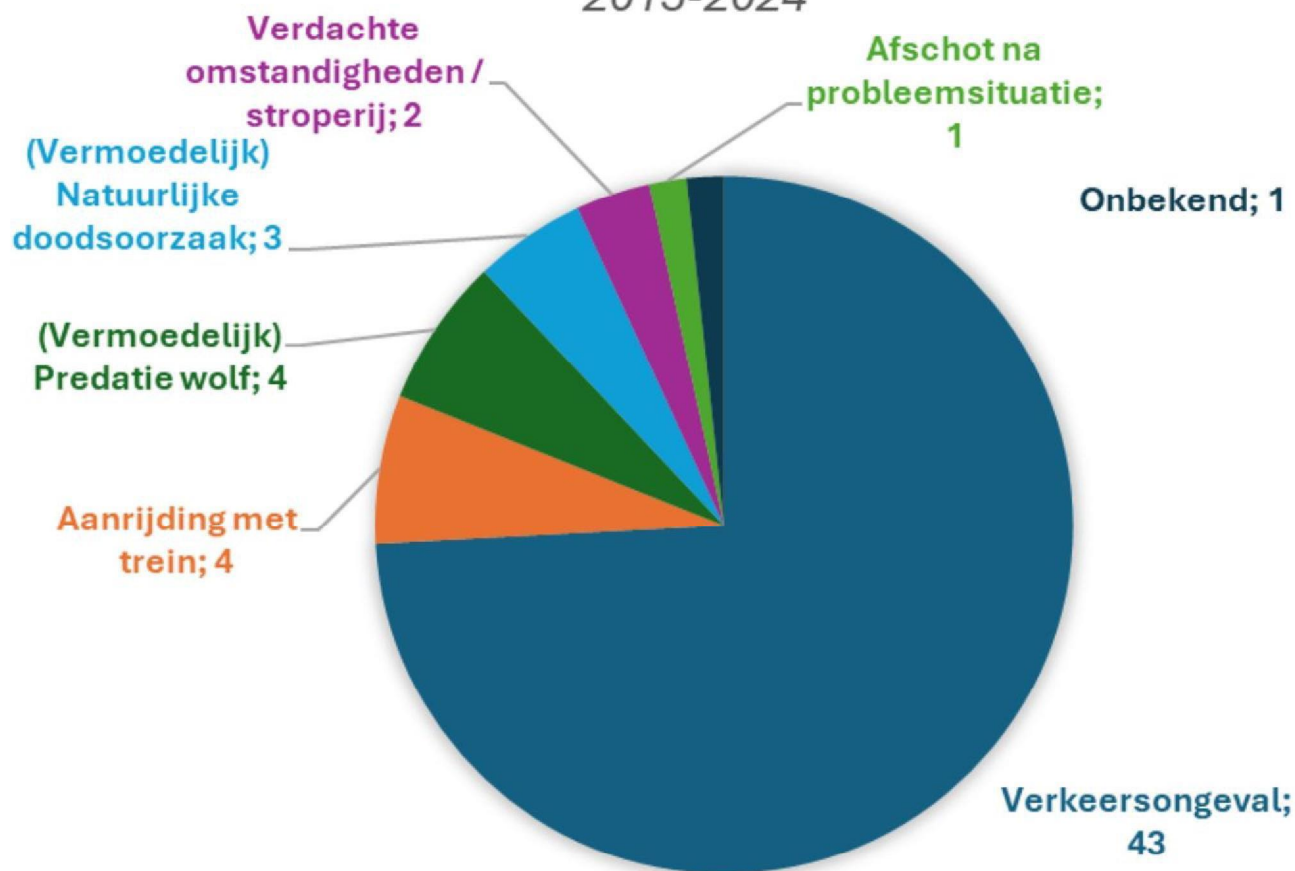

Aantallen en oorzaken dode wolven

(d.d. 15 mei 2025)

(VERMOEDELIJKE) DOODSOORZAKEN WOLVEN

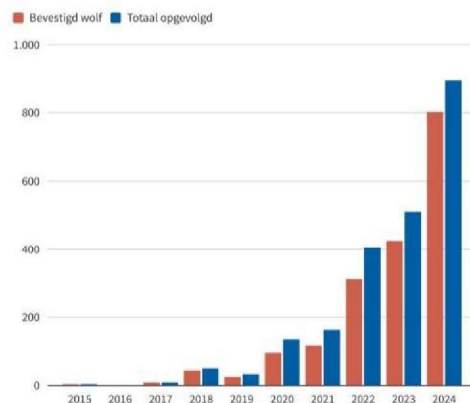
2015-2024

Tegemoetkomingen in wolvenschade aan vee

- Schade voorkomen: adviesnorm provincies
- Taxatie door wildschadetaxateurs
- DNA-onderzoek
- Bevestigde wolvenschade:
4 in 2015, 802 in 2024
- 4% raster volgens adviesnorm
- Subsidies voor wolfwerende rasters

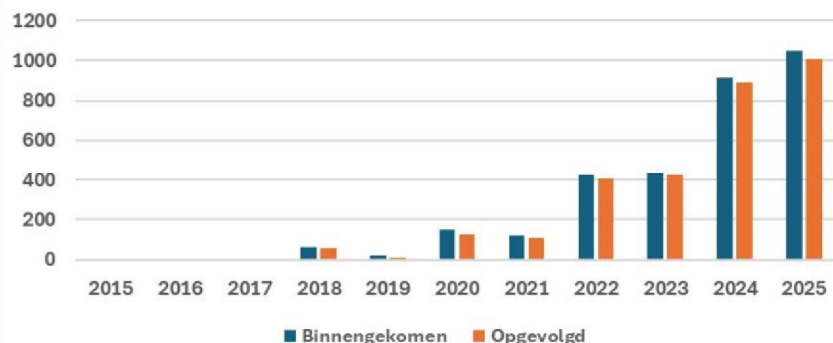
Opgevolgde meldingen van veeschade
en bevestigde wolvenschade
2015 - 2024

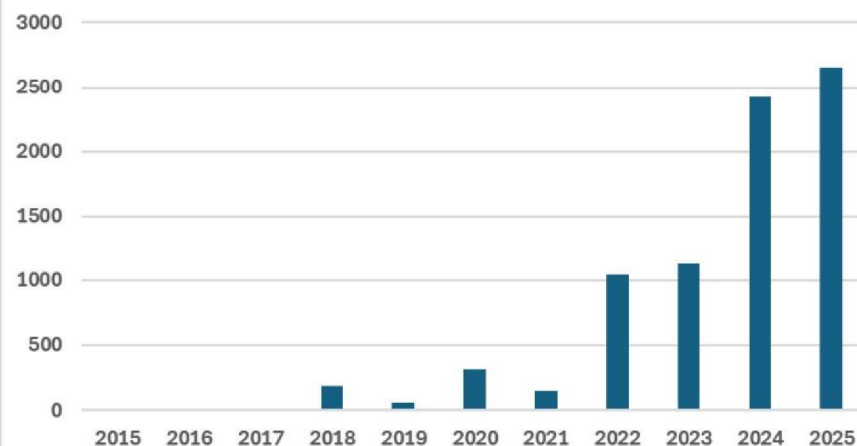
Cijfers en feiten schade en tegemoetkomingen

(d.d. 17 oktober 2025)

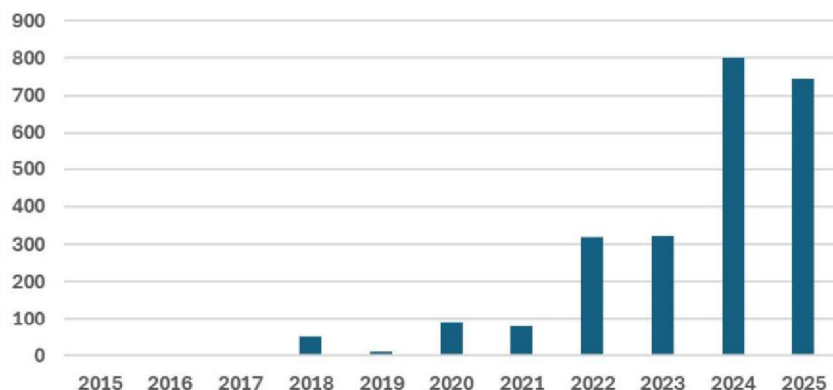
Totaal aantal binnengekomen en opgevolgde (vermoedelijke) wolvenschademeldingen per schadejaar

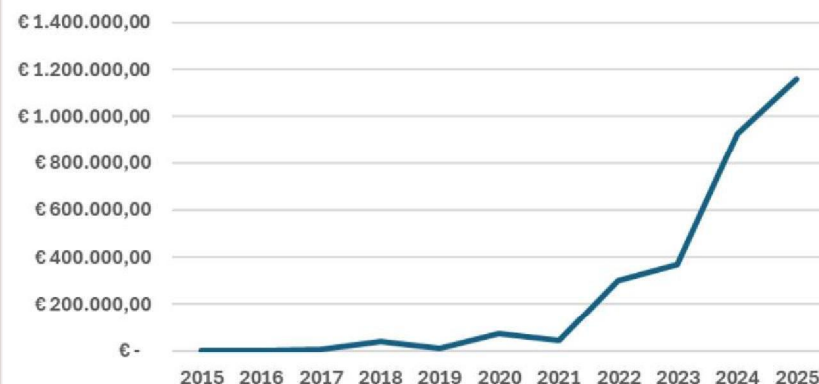
Totaal aantal gedode dieren per schadejaar

Totaal aantal meldingen bevestigd wolf per schadejaar

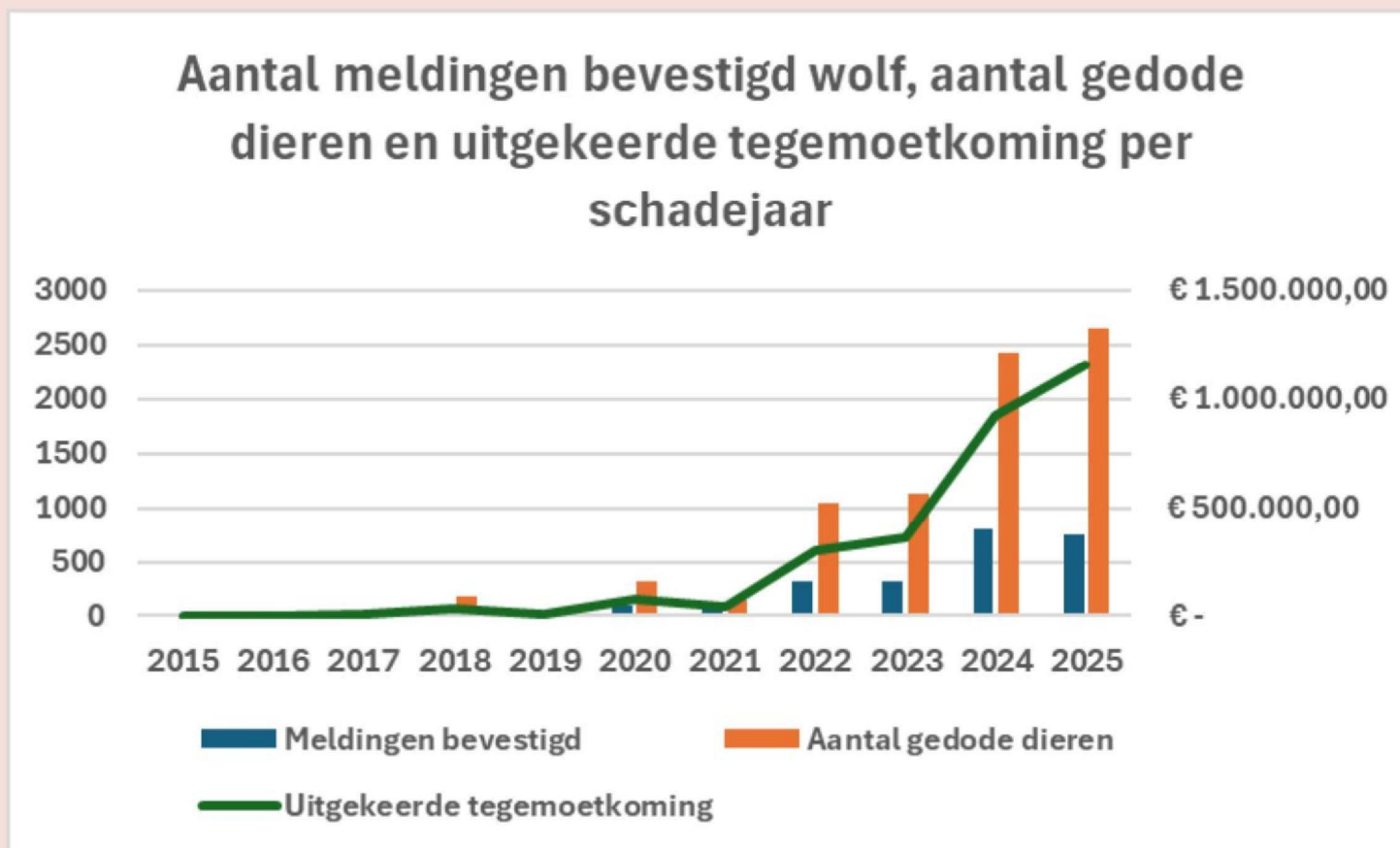

Totaal uitgekeerde tegemoetkoming per schadejaar

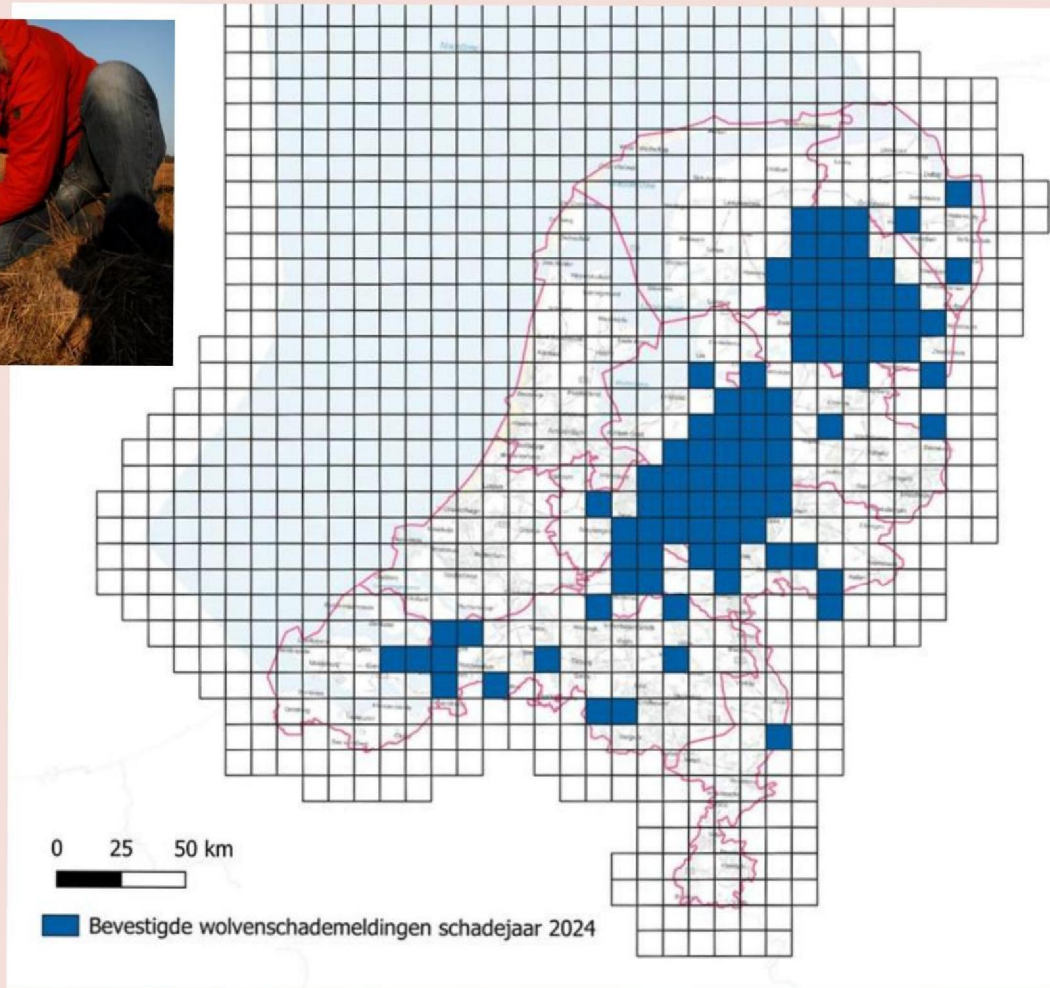

Schade en tegemoetkomingen 2015 -2025

Schademeldingen Nederland 2024

Cijfers wolvenschade Nederland

(d.d. 17 oktober 2025)

Uitgekeerde tegemoetkoming per provincie per schadejaar

Schadejaar	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Eindtotaal
Drenthe	€ 960,00		€ 10.993,00	€ 2.233,00	€ 32.253,75	€ 9.075,49	€ 134.765,76	€ 151.744,99	€ 194.588,88	€ 216.026,56	€ 752.641,43
Flevoland			€ 445,00				€ 2.330,77		€ 2.917,90	€ 8.599,17	€ 14.292,84
Fryslân			€ 5.005,00		€ 2.808,00	€ 4.931,10	€ 43.339,58	€ 85.079,34	€ 189.826,15	€ 296.241,62	€ 627.230,79
Gelderland			€ 1.460,00	€ 2.816,00	€ 13.912,52	€ 3.384,34	€ 44.117,75	€ 60.044,53	€ 398.004,03	€ 449.587,23	€ 973.326,40
Groningen	€ 555,00	€ 600,00	€ 2.751,00		€ 897,27		€ 1.795,19	€ 2.574,95	€ 3.211,44	€ 25.877,39	€ 38.262,24
Limburg			€ 1.812,00		€ 3.037,38	€ 4.553,53	€ 4.551,50	€ 15.433,01	€ 108,94	€ 3.602,42	€ 33.098,78
Noord-Brabant			€ 351,00		€ 23.578,38	€ 17.107,71	€ 49.932,83	€ 21.756,02	€ 10.933,55	€ 1.772,13	€ 125.431,62
Noord-Holland								€ 698,68			€ 698,68
Overijssel		€ 4.561,00	€ 14.447,00	€ 5.648,00		€ 7.347,36	€ 15.604,47	€ 20.242,34	€ 51.784,59	€ 100.262,98	€ 219.897,74
Utrecht			€ 255,00				€ 277,92	€ 10.992,34	€ 65.418,62	€ 57.946,83	€ 134.890,71
Zeeland							€ 4.701,24		€ 7.903,81		€ 12.605,05
Zuid-Holland											€ -
Eindtotaal	€ 1.515,00	€ 5.161,00	€ 37.519,00	€ 10.697,00	€ 76.487,30	€ 46.399,53	€ 301.417,01	€ 368.566,20	€ 924.697,91	€ 1.159.916,33	€ 2.932.376,28

Cijfers wolvenschade Nederland

(d.d. 17 oktober 2025)

Uitgekeerde tegemoetkoming per schadejaar per provincie

Schadejaar	Drenthe	Flevoland	Fryslân	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Overijssel	Utrecht	Zeeland	Vrijland	Eindtotaal
2015	€ 960,00				€ 555,00								€ 1.515,00
2017					€ 600,00				€ 4.561,00				€ 5.161,00
2018	€ 10.993,00	€ 445,00	€ 5.005,00	€ 1.460,00	€ 2.751,00	€ 1.812,00	€ 351,00		€ 14.447,00	€ 255,00			€ 37.519,00
2019	€ 2.233,00			€ 2.816,00					€ 5.648,00				€ 10.697,00
2020	€ 32.253,75		€ 2.808,00	€ 13.912,52	€ 897,27	€ 3.037,38	€ 23.578,38						€ 76.487,30
2021	€ 9.075,49		€ 4.931,10	€ 3.384,34		€ 4.553,53	€ 17.107,71		€ 7.347,36				€ 46.399,53
2022	€ 134.765,76	€ 2.330,77	€ 43.339,58	€ 44.117,75	€ 1.795,19	€ 4.551,50	€ 49.932,83		€ 15.604,47	€ 277,92	€ 4.701,24		€ 301.417,01
2023	€ 151.744,99		€ 85.079,34	€ 60.044,53	€ 2.574,95	€ 15.433,01	€ 21.756,02	€ 698,68	€ 20.242,34	€ 10.992,34			€ 368.566,20
2024	€ 194.588,88	€ 2.917,90	€ 189.826,15	€ 398.004,03	€ 3.211,44	€ 108,94	€ 10.933,55		€ 51.784,59	€ 65.418,62	€ 7.903,81		€ 924.697,91
2025	€ 216.026,56	€ 8.599,17	€ 296.241,62	€ 449.587,23	€ 25.877,39	€ 3.602,42	€ 1.772,13		€ 100.262,98	€ 57.946,83			€ 1.159.916,33
Eindtotaal	€ 752.641,43	€ 14.292,84	€ 627.230,79	€ 973.326,40	€ 38.262,24	€ 33.098,78	€ 125.431,62	€ 698,68	€ 219.897,74	€ 134.890,71	€ 12.605,05	€ -	€ 2.932.376,28

Cijfers en feiten wolvenschade Nederland

Cijfers schade door de wolf 2024

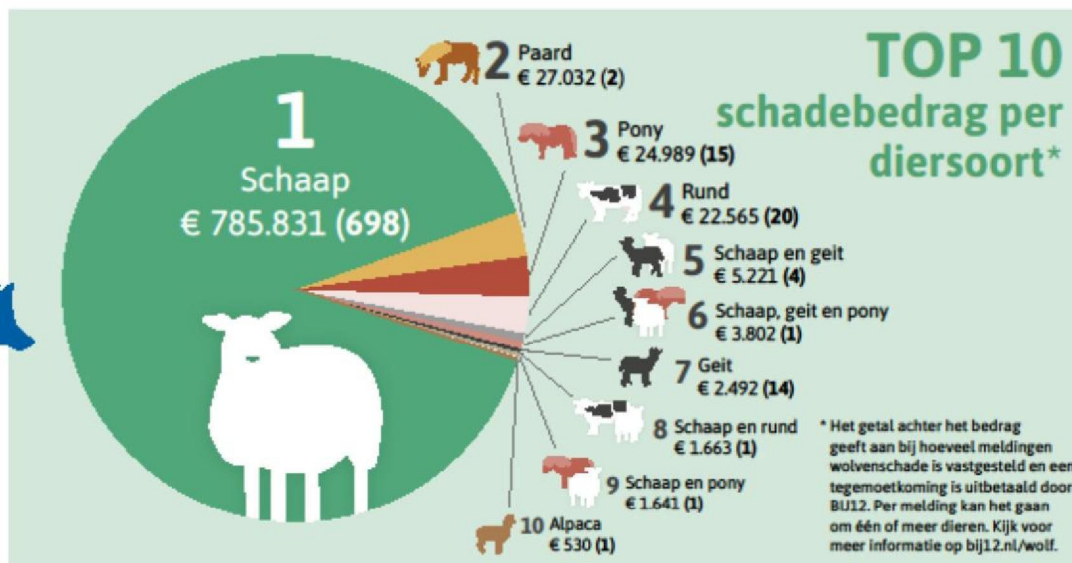
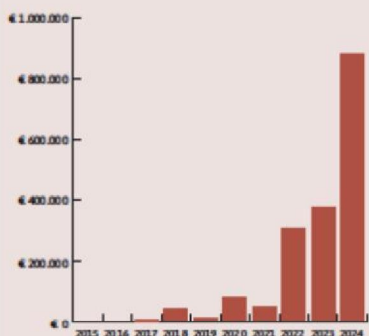
Dit zijn de cijfers van tegemoetkomingen in schade door wolven die BU12 in het schadejaar 2024 namens de provincies heeft uitgekeerd. Het schadejaar loopt van 1 november 2023 tot en met 31 oktober 2024.

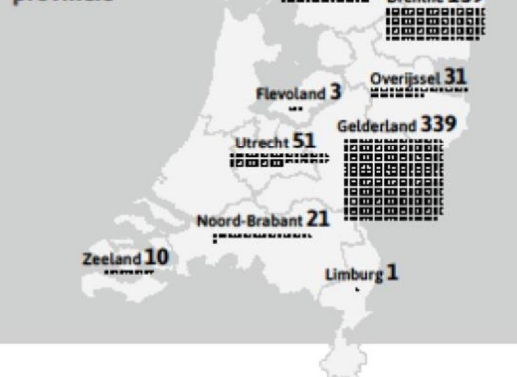
Totaal uitgekeerde tegemoetkomingen in 2024 door provincies:

€ 876.092

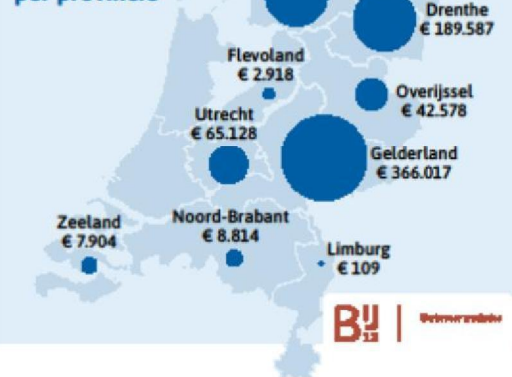
Uitgekeerde tegemoetkomingen sinds 2015

Aantal uitbetaalde aanvragen per provincie

Uitgekeerde tegemoetkoming per provincie

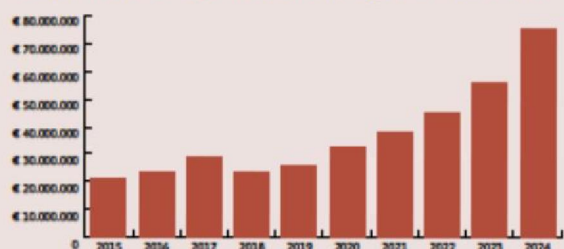
Bron: BU12 - Vormgeving: Ocelot Ontwerp

Cijfers faunaschade 2024

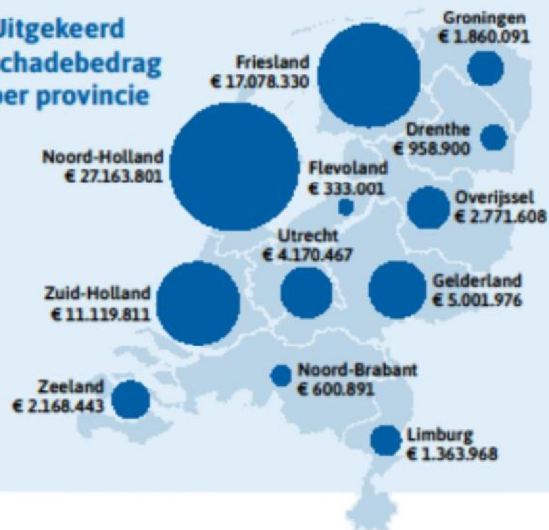
Dit zijn de cijfers van tegemoetkomingen in schade die BIJ12 in het schadejaar 2024 namens de provincies heeft uitgekeerd. Het schadejaar loopt van 1 november 2023 tot en met 31 oktober 2024.

Totaal uitgekeerde tegemoetkomingen in 2024 door provincies: **€ 74.591.287**

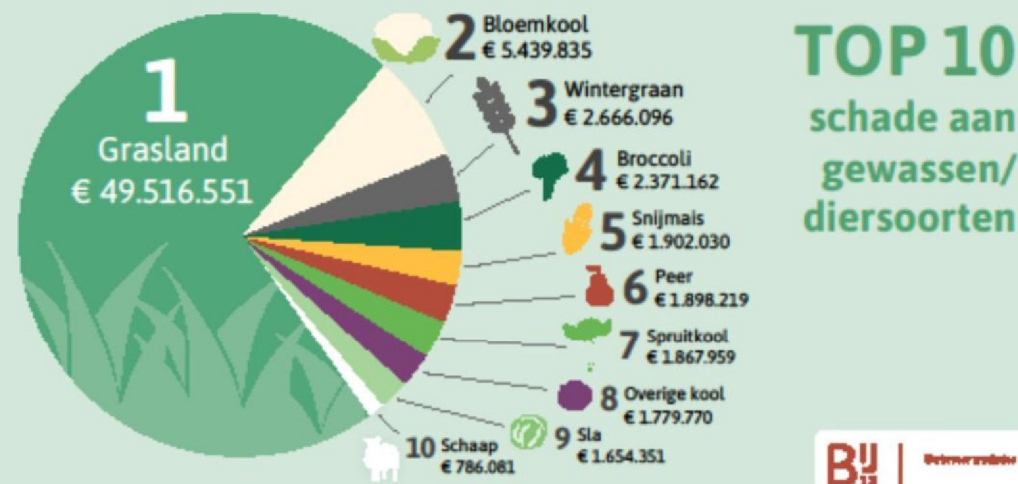
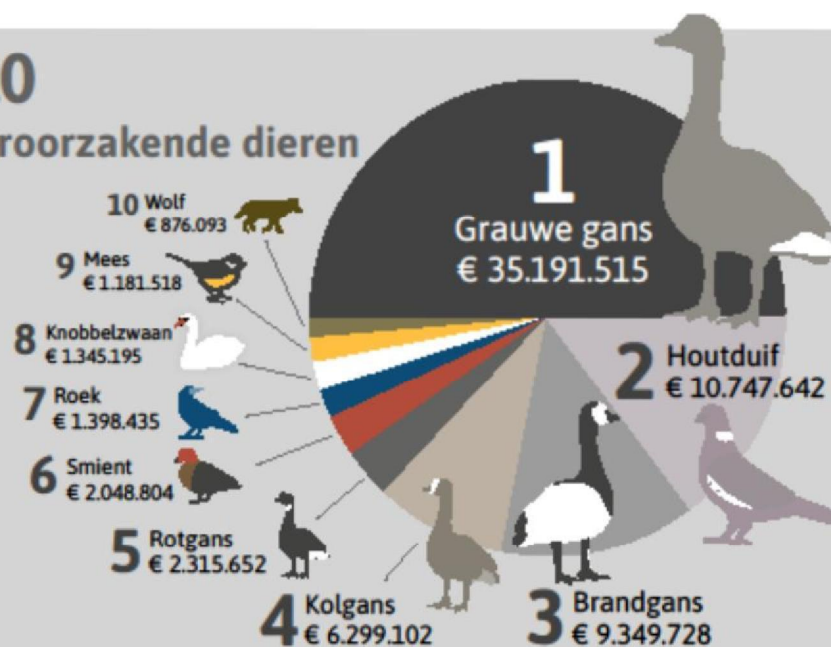
Uitgekeerde tegemoetkomingen sinds 2015

Uitgekeerd schadebedrag per provincie

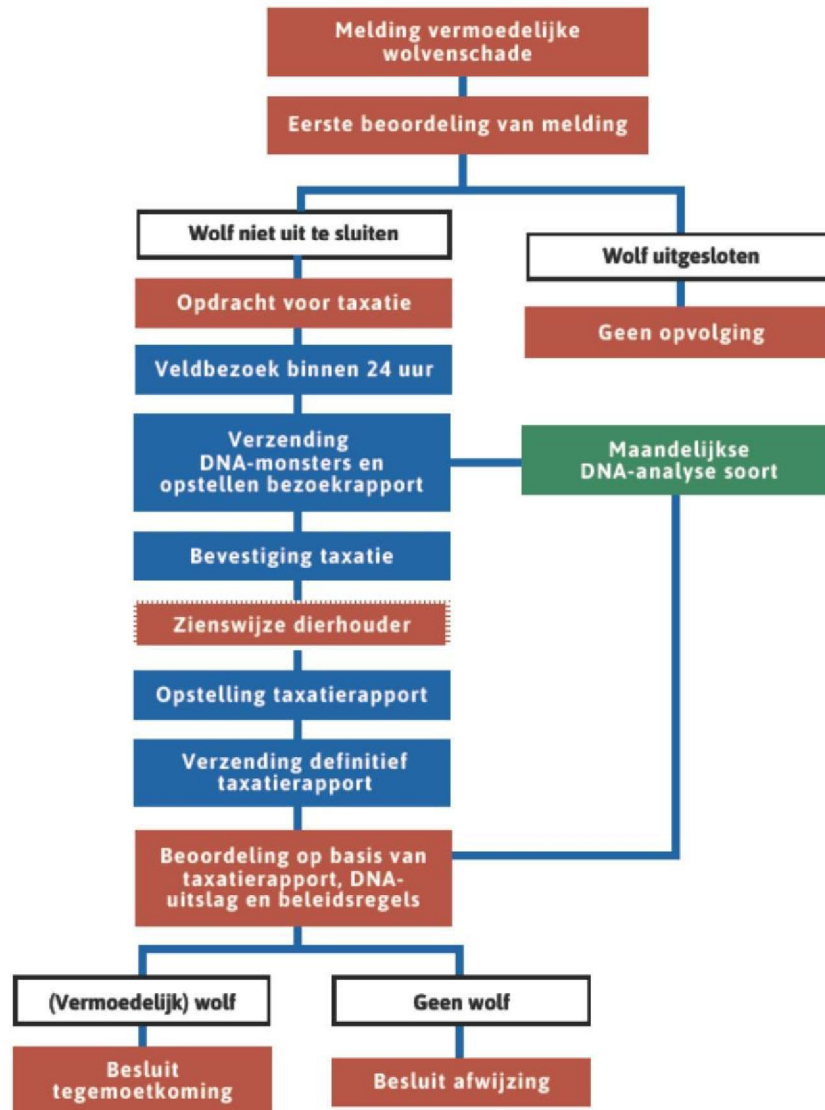
TOP 10 schadeveroorzakende dieren

BIJ12 | Wetterschap

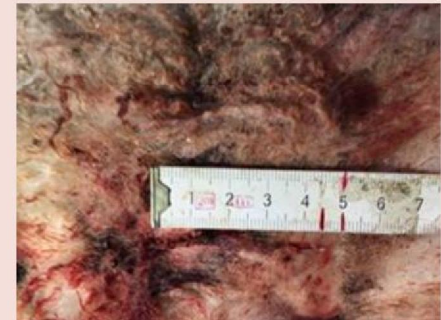
Bron: BIJ12 Vormgeving: Océlot Ontwerp

Melding schade wolf

- Melding BIJ12 kan telefonisch: 085 – 486 22 22
  - Iedere dag van 09.00 uur - 12.00 uur en van 13.00 uur - 17.00 uur bereikbaar
  - 24/7 schade digitaal melden via **bij.nl/veeschade**
- NAW-gegevens, telefoonnummer, e-mailadres, locatie, aantal slachtoffers, diersoort, situatiebeschrijving, foto's
- Binnen 24 uur taxatie, onaangeroerd, kadaver afdekken, voorkomen contact met honden en dergelijke
- Gewonde dieren behandelen, voorkomen dierenleed maar ook veiligstellen DNA-materiaal

Veldbezoek schade wolf

- Eerste beoordeling door BIJ12
Indien wolf niet uit te sluiten > opdracht taxatiebureau
- Afspraak en veldbezoek door taxateur
Onderzoek kadaver(s), veldopname, rastercontrole, sporenonderzoek en afname DNA-monster
- Bevestiging taxatie > document voor de dierhouder
- Bezoek- en taxatierapport naar BIJ12
- Overzicht actuele schade meldingen: **bij12.nl/wolf**

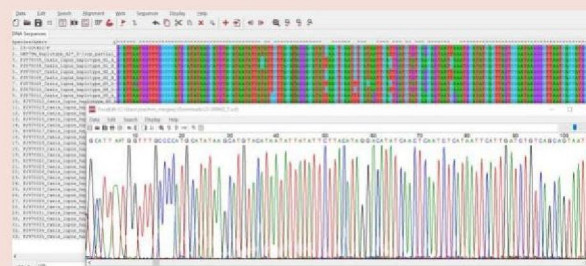
- Monitoringsplan/Taxatierrichtlijn > protocollen
- Doel:
  - vaststellen wel/geen wolf (schade)
  - vaststellen welke wolf (monitoring)
- Veldopname door taxateur: onderzoek kadaver(s), DNA-monster afname en (wolven-)sporenonderzoek
- Minimaal 2/3 en maximaal 5 monsters per schadegeval
- Verzending naar laboratorium Wageningen Environmental Research (WENR)

- Opdracht aan Wageningen Environmental Research (WENR) voor DNA-analyse in het laboratorium:
- Soortanalyse: 1 x maand (wolf of geen wolf)
- Individu-analyse: een paar keer per jaar (Europese database CE-wolf)
- Transparante duiding per wolf: GWxyz f/m (herkomst)

SENCKENBERG
world of biodiversity

Aangetroffen dode/gewonde wolf

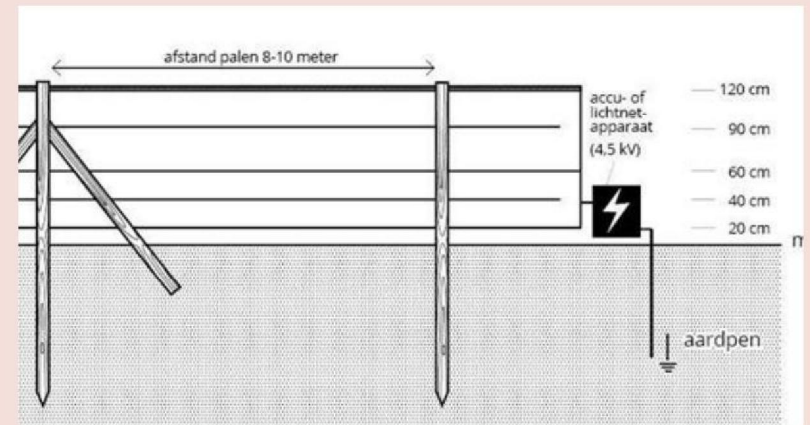
- **Meldingen aanrijdingen** > politie/provincie/BIJ12 (ook bij Goudjakhals)
- **Veldopname** > sporenonderzoek (WENR)
- **Sectie in laboratorium** > beoordeling Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) & WENR
- **Rapportage en communicatie** > lijst bij12.nl

Preventieve middelen

- Voorlichting advisering preventieve maatregelen
- FaunaPreventieKit – website BIJ12 (bij12.nl/fpk)

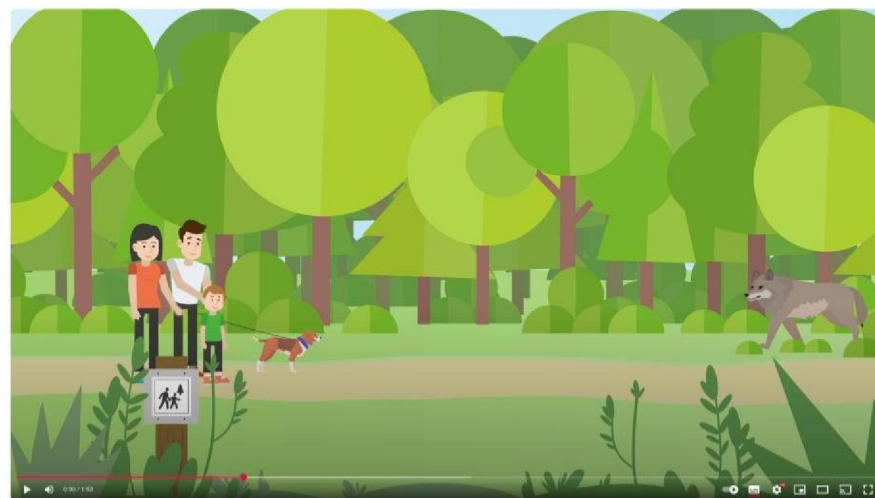

- Normering: 1.20 m hoog; 5 draden; minimaal 4.5 kV spanning
- Onderste draad op 20 cm (dan op 40, 60 en 90 cm), bovenste draad op 120 cm

<https://www.bij12.nl/onderwerp/faunaschade/schade-voorkomen/wolven/>

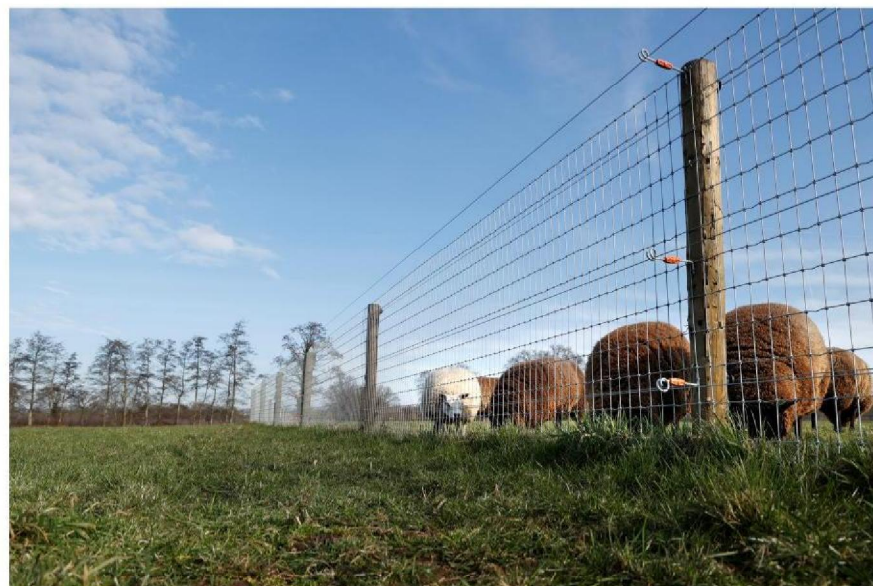
Communicatie en woordvoering

- Communicatie en woordvoering over taken
- Website met informatie, overzichten, rapportages
- Persvragen
- Communicatienetwerk
- Video 'wat te doen als je een wolf tegenkomt?'
- Handreiking incidentcommunicatie

Gezamenlijke uitgangspunten voor beleid

- Landelijke Aanpak Wolven
- Samenwerking provincies en Rijk
- Ondersteunend en aanvullend op Wolvenplan
- 14 activiteiten, gericht op:
  - Preventie
  - Kennis en informatiedeling
  - Verbetering incidentenbestrijding
  - Internationale aanpak
- € 29,1 miljoen vanuit het Rijk

Een toekomstperspectief...

- *Samenleven met de wolven (conflictarm)*
- *Publieksvoorlichting, kennisdeling en informatievoorziening*
- *Actieve inzet op wolvenbescherming*
- *Preventieve maatregelen voorwaarde voor tegemoetkoming in de schade*
- *Onderzoek naar wolven(-gedrag en effecten)*
- *Incidenteel afschot probleemwolven, op termijn ook populatiebeheer*
- *Internationale samenwerking: Staat van Instandhouding alleen op centraal Europees niveau te bepalen*
- *Balans in beschermen en beheren!*

Wolf & Mens ....mooie toekomst

29,1 miljoen vanuit LVVN -> 14 activiteiten (i.s.m. provincies)

1. Kennis en expertise
2. Landelijke deskundigenteam wolf
3. Landelijk Informatiepunt Wolf
4. Landelijk initiatief veebescherming
5. Definitie probleemwolf
7. Open norm besluit houders van dieren
8. Ruimtelijke visie
9. Europese Fondsen
10. Noordwest-Europese wolvensamenwerking
11. Aanpassen beschermde status (EU)
12. Overleggen met Europese Commissie over maatwerk
13. Maatregelen vanuit veiligheidsperspectief
14. Staat van instandhouding

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Vragen?

- Kijk op bij12.nl/wolf
- Mail naar communicatie@bij12.nl

Fotografie

5.1.2e

